

**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR**

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

ÜRMÖSNÉ SIMON GABRIELLA

**EGYNYELVŰEK ÉS GÖRÖG–MAGYAR KÉTNYELVŰEK
KOMMUNIKÁCIÓJÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE
A NEMEK TÜKRÉBEN**

ELTE NYELVTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

DR. BÁRDOSI VILMOS CSc egyetemi tanár

ALKALMAZOTT NYELVÉSZETI PROGRAM

DR. GÓSY MÁRIA egyetemi tanár MTA doktora

VÉDÉSI BIZOTTSÁGI TAGOK

ELNÖK:	DR. ADAMIKNÉ DR. JÁSZÓ ANNA DSc, professor emeritus ELTE
OPPONENSEK:	DR. HABIL BARTHA CSILLA CSc, egyetemi docens ELTE DR. TÓTH SZERGEJ CSc, főiskolai tanár SZTE
TITKÁR:	DR. BALASKÓ MÁRIA PhD, főiskolai docens NYME
TAG:	DR. KESZLER BORBÁLA DSc, professor emeritus ELTE
PÓTTAGOK:	DR. BORBÉLY ANNA CSc. MTA Nyelvtudományi Intézet DR. HORVÁTH VIKTÓRIA PhD, ELTE
TÉMAVEZETŐ:	DR. HABIL NAVRACSICS JUDIT egyetemi docens PE

Budapest, 2014.

TARTALOM

1. Bevezetés és célkitűzések	3-5
2. Az értekezés felépítése	5-6
3. Anyag, módszer, kísérleti személyek	6-7
4. Tudományos eredmények, tézisek	7-11
5. Az összefoglaláshoz felhasznált irodalom	11
Az értekezés témakörében megjelent publikációk	12
Az értekezés témakörében tartott előadások	13

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉSEK

A disszertációm témáját illetően, azért esett a választásom a gendernyelvészet és a kétnyelvűség területeire, mert számomra ez a két tudományterület nagyon érdekes. A nők és a férfiak eltérő nyelvi viselkedése és megnyilvánulásai, továbbá a kétnyelvű egyének kiemelkedő teljesítményei, váratlan kódváltásai és sokszínű személyiségük, mind magával ragadó kutatási területet kínál. A személyes érdeklődés mellett nem szabad megfeledkezni a tudományterületek társadalomra irányuló hasznosságáról sem. A kétnyelvűség és a gendernyelvészet mint diszciplínák fontos szerepet töltenek be a nyelvtudomány területén. A kétnyelvűség azért, mert a Föld népességének több mint a fele kétnyelvű, vagy kétnyelvű környezetben él (Grosjean, 1982). A migráció, vegyes házasság, szoros érintkezés más népcsoporttal, bevándorlás, cserediák program, vallás, háború, munkavállalás és a nyelvtanulás mind-mind hozzájárul a két-vagy többnyelvűség kialakulásához (Bartha, 1999). Nem mindegy, hogy a mindennapi életük folyamán milyen a megítélésük ezeknek az embereknek, nem részesei-e nyelvi genocídiumnak, nem kerülnek-e peremhelyzetbe, vagy nem sértik-e meg olykor-olykor emberi méltóságukat a nyelvhasználatuk miatt. Fontos kutatni a kétnyelvűek viselkedésmódját és diskurzusaikat azért, hogy megérthessük reakciójukat, kódváltásaikat, és semmiképpen se tulajdonítsuk akár a kódváltásokat, vagy a kevert nyelvi használatot anomáliának, vagy helytelen nyelvhasználatnak, hiszen mindezek a kétnyelvűség természetes velejárói. A gyermekkori kétnyelvűségre vonatkozó kutatások segítenek megérteni a korai második nyelvelsajátítás folyamatát mely segítségével az érdeklődők számára ismertté válhatnak azok a folyamatok, amelyek felgyorsíthatják vagy lelassíthatják a második nyelv elsajátításának folyamatát. Ez segítség a nyelvtanárok és a nyelvtanulók számára is (Navracsics, 2007). Az agyi aktiváció feltérképezése a nyelvek tárolására és előhívására vonatkozóan nyújt adatokat. Mindezek fényében fontosnak tartom a kétnyelvűség kutatását.

A gendernyelvészeknek sok szkeptikus kritikával kell szembesülniük, legfőképp azért, mert ezt a területet sokan alábecsülik. Holott számos nyelvészeti kutatásban független változóként szerepel a nem, függetlenül attól, hogy a kutató fonémákat, morféimákat, lexikát, dialektust, megakadásjelenségeket, szóaktivációt, vagy sztenderd nyelvhasználatot vizsgál. Ugyanakkor a gendernyelvészet sokban hozzájárul ahhoz, hogy adatgyűjtésével és kutatásával rávilágítson arra, hogy miként használják a férfiak és a nők a nyelv különböző modalitásait, továbbá arra is, hogy miként viselkednek a férfiak és nők a különböző kultúrákban, a magánéletben és a közélet különböző területein (Huszár, 2009). A

gendernyelvészet, a két nem lingvisztikai eltéréseinek gyökereire is rámutat, így kultúrantropológiai, szociológiai, anatómiai, demográfiai és vallási aspektusokra egyaránt. Ami lényeges, hogy feltárják a nemi alapú diszkrimináció nyelvi eszközeit is, rámutatnak szexista utalásokra, ezek felismerésére és elkerülésére egyaránt. Segít továbbá abban is, hogy a mindennapi életben a két nem elsajátítsa az „átkeresztelési eljárásokat”, elkerülve ezáltal a konfrontációkat és a félreértéseket, ami által a két nem is sikeresebben kommunikálhat egymással és harmonikusabban élhet együtt. Ezért is fontos, hogy további gendernyelvészeti kutatások is napvilágot láthassanak.

Kutatásom tárgya egynyelvűek és görög–magyar kétnyelvűek kommunikációjának összehasonlítása, nemek szerinti aspektusból. Mindezt empirikus adatok gyűjtése és azok elemzése útján végeztem el annak igazolására, hogy a kétnyelvű környezetben élő embereknek nagyobb az alkalmazkodóképességük, s ez a nemek tekintetében is megnyilvánul.

Kutatási célkitűzésem, hogy mind az egynyelvűek, mind a kétnyelvűek spontán beszéd szekvenciáinak elemzése után képet kapjak a két nem különböző beszédviselkedési formáiról, valamint, hogy bebizonyítsam, hogy a két nem eltérő beszédstratégiákat alkalmaz, és ez különösen szembetűnő az egynyelvűek körében. Elvárásaim szerint ezek a különbségek lényegesen csekélyebb mértékűek lesznek a kétnyelvűek körében, mivel rugalmasabb, toleránsabb egyéniségek, mint az egynyelvűek.

Hipotézisem az, hogy a kétnyelvűek nyelvhasználatában nem jelentkezik olyan arányban a nemek szerinti eltérés, mint az egynyelvűeknél, mivel kora gyermekkortól a két nyelvnek kitett személy viselkedése, nézetei toleránsabbak, mint az egynyelvűeké. Hipotézisem szerint a kétnyelvű környezetben élő emberek jobban képesek alkalmazkodni egymáshoz, és ez a nemek kommunikációjának a tekintetében is megnyilvánul.

A kutatott téma novumát az adja, hogy az eddigi gendernyelvészeti kutatások zöme egynyelvűek beszédviselkedését vizsgálta; ezért láttam érdemesnek kétnyelvűek nemek szerinti összehasonlító nyelvészeti vizsgálatát is elvégezni, majd az egy- és kétnyelvű adatokat egybevetni. Azért választottam a spontán beszéd szekvencia rögzítését, mert a rögzített felvételek pontosabb képet adnak a szóbeli nyelvhasználatról, mivel az informális társalgás keretében kontaktusjelenségeket és nyelvi változókat is figyelemmel lehet kísérni az egyes szinteken. Egy kérdőív a tényleges nyelvhasználatról korlátozott érvényű információt gyűjt csupán, és az adatközlők önbevallásos válaszai nem helyettesítik a spontán nyelvhasználati mintákat (Kiss, 1995). A Bernstein hipotézissel érvelve, egy spontán diskurzus az egyoldalú, formális adatközlésekkel, interjúkkal és kérdőívekkel szemben,

figyelembe veszi a beszédhelyzettől függő variálódást, életszerű kommunikációs helyzetet idéz elő, és nem egy mesterséges feladathelyzetet teremt. A nagyszabású, reprezentatív felmérési kérdőívek zárt kérdéssorral előnyt is jelenthetnek, mert kvantifikálhatóak és megismételhetők, mégis, csak a beszélők adott helyzethez köthető invariáns nyelvválasztási mintáinak tekinthetők (Bartha, 1999). A familiáris nyelvhasználat – a spontán beszéd szekvencia esetében is – koherens és nem tudatos, hiszen nem működik tudatos ellenőrzés, ezért képezi az informális beszédhelyzet tiszta forrását (Kiss, 1995).

2. AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE

Az értekezés **első fejezetében** felvázolom a kétnyelvűség kutatásának történetét, kialakulását, típusait, a kétnyelvű egyén sajátosságait, neurolingvisztikai jellemzőit, a nyelvek tárolását, a szemantikai reprezentációt, a kétnyelvű mentális lexikont, a többnyelvűséget, a kódváltások típusait továbbá a két- és többnyelvűek identitástudatát. Az **alfejezetek** a görög vonatkozású kétnyelvűséget, a magyarországi görög kisebbség helyzetének alakulását, a gendernyelvészet diakrón vizsgálatát és eredményeit, a kutatás tárgyát, célkitűzését, a hipotéziseket és végezetül a kutatás problémaháttérét fedik le.

A disszertáció **második fejezetében** részletesen taglalom a kutatásban részt vevő személyeket, a vizsgálati körülményeket és a kutatás módszereit egyaránt.

A **harmadik fejezet** a kutatás eredményei és azok elemzése. Az egyes alpontok az egy- és kétnyelvű korpusz számszerűsített adatait tartalmazzák példákkal és táblázatokkal szemléltetve. A vizsgált területek magukba foglalják a gyorsbeszéd-folyamatok, lexika, szintaxis, kommunikatív stratégia és a konfliktuskezelés szintjét. Ezen nyelvi szinteken belül külön vizsgálom a nemek tükrében az asszimiláció, asszimilációs hangkihagyás, hangkihagyás, „feminin” jelzők, indulatszavak, káromkodás, szintaktikai hibák, „ugye” partikula, hümmögés, együttbeszélés, bók, diskurzusjelölők, pletyka, közbevágás, utasítás és a témaváltás előfordulását mindkét korpuszban.

A **negyedik fejezet** a kódváltások statisztikáit tartalmazza. Statisztikai elemzéseimet az SPSS programmal végeztem a magyar és a görög nyelvre történő kódváltások gyakoriságának szemléltetésére. A fejezetben táblázatok, keresztátlák és oszlopdigrammok mutatják be a korrelációkat, szignifikanciát, személyekre lebontott kódváltásokat és azok sűrűségét.

Az **ötödik fejezet** a diszkussziót tartalmazza, amelyben a két korpusz adatait vettem össze nemek szerinti eloszlásuk és előfordulásuk tekintetében, továbbá az általam olvasott

gendernyelvészeti, kultúrantropológiai és kétnyelvűségi szakirodalommal kapcsolatos relevanciákat és diszkrepanciákat vettem górcső alá. A szakirodalmat alátámasztó eredményeket a korpuszokból nyert példákkal illusztráltam. Megvizsgáltam továbbá, hogy a hipotézisben megfogalmazott predikciók milyen mértékben igazolódtak be, illetve milyen mértékben mondanak ellent a korábbiakban megfogalmazottaknak.

A **hatodik**, és egyben záró **fejezet** a következtetéseket tartalmazza, amelyben összegzem az értekezésben felölelt területeket, a szakirodalom és az eredményeim összefüggéseit, a két- és egynyelvű korpusz eredményeinek eltéréseit, továbbá a hipotézissel ellentmondó illetve egybecsengő eredményeket.

A melléklet a „Language Experience and Proficiency Questionnaire” kérdősorait tartalmazza, továbbá az egy- és kétnyelvű populációnak szöveghűen lejegyzett 2-2 órás spontán beszédsequenciáját.

3. ANYAG, MÓDSZER, KÍSÉRLETI SZEMÉLYEK

Kutatásom során két korpuszt vizsgáltam, amelyek az általam diktafonon rögzített 2-2 órás magyar egynyelvűek és görög–magyar kétnyelvűek spontán beszédsequenciáit tartalmazták. Az egynyelvű kísérletben részt vevő egynyelvű populáció az általam régóta ismert baráti társaság volt. A kísérletben részt vevő görög–magyar kétnyelvű egyének szintén egy baráti társaságot képeztek. A kétnyelvű kutatás populációja, hasonlóan az egynyelvűekéhez, ötfős, 25 év feletti társaság, amely három férfiból és két nőből állt. A kísérletben részt vevő kétnyelvű személyek – egy kivétellel – egyik vagy mindkét szülője görög anyanyelvű, akik a 40-es, 50-es években menekültek Magyarországra a görög polgárháború idején. A bevándorolt szülők kísérletben részt vevő gyermekei már itt születtek, akiket kora gyermekkorától görög nyelvű impulzusok értek nem csak az otthonukban spontán, hanem az óvodai és az iskolai nevelésben is, tudatosan, intézményesített keretek között is, ahol a görög grammatikát is megtanulhatták, valamint szókincsüket is bővíthették. A kétnyelvűek alaposabb megismerése kiemelkedően fontos volt a kutatás szempontjából azért, hogy releváns képet kapjak a kulturális hovatartozásukról, hogy megértsem a kódváltásaikat, és hogy a megnyilatkozásaikat nyelvileg-nyelvészetiileg helyesen értelmezsem, így az eredményeket helyesen interpretáljam. Elengedhetetlen volt továbbá a görög és a magyar nyelvhez való viszonyuk feltárása, letelepedési körülményeik és hovatartozásuk feltérképezése. Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolására saját kérdősort dolgoztam ki. Ahhoz, hogy kétnyelvű adatközlőim múltját, nyelvi kompetenciáját és a görög gyökerekhez

való viszonyát jobban megismerhessem, további kérdőívet töltöttem ki velük: a Northwestern Bilingualism and Psycholinguistics Research Laboratory által összeállított „Language Experience and Proficiency Questionnaire” (Blumenfeld-Kaushanskaya, 2007) kérdéssort.

Kutatásomban egy változót, a nemek közötti nyelvi különbségeket vizsgálom, az adatközlők szociális hovatartozásától függetlenül. A felvétel rögzítéséhez baráti diskurzust választottam egy kétórás autópálya keretében, helyhez kötötten (maximum 5 fő), ami kötetlen, spontán nyelvi megnyilatkozásokat eredményezett. A helyhez kötöttség azért is elengedhetetlen, mert folyamatos, zavartalan beszéd szekvenciát csak így tudtam rögzíteni. A kétnyelvűek esetében a társalgás kezdetben ugyancsak gépjárműben folyt, majd a felvétel nagyobbik részében egy étteremben folytatták a diskurzust. A 2 órás hanganyagokat jegyzőkönyvben rögzítettem, amely során a kutatásom és a gender-szakirodalom szempontjából fontos közbevágásokat és együttbeszéléseket jeleztem. A nyelv különböző szintjeinek aspektusából elemeztem a két nem közötti eltéréseket: a gyorsbeszéd-folyamatok, lexika, szintaxis, kommunikatív stratégia és a konfliktuskezelés szintjén. A kommunikatív stratégia szintjén olyan elemekre fókuszálok, mint az indulatszavak, a káromkodást kifejező lexémák, a hümmögés, „ugye” partikula, együttbeszélés, bók, diskurzusjelölők („ilyen”, „olyan”, „tudod”), utasítások, témaváltások, pletyka információk és közbevágások gyakorisága. Az egynyelvű hangfelvételből nyert adatokat összevetettem a kétnyelvűek beszédanalíziséből nyert eredményekkel, és megvizsgáltam a különbségeket és a hasonlóságokat egyaránt. Végezetül, a bevezetőben feltárt kétnyelvűekre vonatkozó viselkedésmintákat továbbá a kultúrantropológiai és gender-szakirodalom eredményeit összehasonlítottam az egynyelvű és a kétnyelvű korpuszom adataival annak igazolására, hogy a saját adataim milyen mértékben támasztják alá vagy mondanak ellent más kutatók következtetéseinek.

4. TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK, TÉZISEK

A kutatásom nívóját az képezi, hogy a gendernyelvészeti kutatók zöme egynyelvű beszélők megnyilvánulásait elemzi, és jóval kevesebb olyan kutatással találkozunk, ahol kétnyelvűek, főleg görög–magyar összetételű populáció spontán beszéd szekvenciáit vizsgálnák. A hétköznapi diskurzus esetek vizsgálata nagyon aktuális és illeszkedik a nyelvtudomány fejlődésének jelenlegi irányvonalába, mivel napjaink nyelvészeti irányzatainak többsége a nyelvészeti kérdéseket társadalmi és kulturális beágyazottságban vizsgálja. A hétköznapi diskurzus vizsgálatokra azért is van szükség, mert sok elemzéshez használt korpuszban

nyelvészek által konstruált mondatok vannak, melyeknek kevés köze van a valóságos nyelvhasználathoz (Dobos, 2006).

A gendernyelvészeti, a kétnyelvűségi és a kultúrantropológiai szakirodalmak fényében, továbbá a két korpuszból nyert adatok tükrében a következő **tézispontokat** foglalom össze:

- A görög–magyar kétnyelvű egyének diskurzusán belül, a hipotézisben megfogalmazott nemek közötti lingvisztikai eltérések csekélyebb mértékben fordultak elő, mint egynyelvű társaiknál.
- A kétnyelvűség kutatók által említett toleránsabb és alkalmazkodóbb attitűd a korpuszomban abban is megnyilvánult, hogy a spontán nyelvi megnyilatkozások alatt a kétnyelvű nők folyamatosan részesei voltak a diskurzusnak, nem lettek háttérbe szorítva, nem csendesültek el, hanem folyamatosan gazdagították a hozzászólásaikkal a kommunikáció menetét.
- A görög–magyar korpuszban fellelhető nyílt ellenkezések, trivializálások és a viccelődések mind kultúrantropológiailag bizonyítják a görög kommunikációra utaló attribútumokat.
- A kétnyelvűség kutatók hangsúlyozzák a kifinomultabb metanyelvi tudatosságot, a kreativitást, etnikai toleranciát, kommunikációs hatókör tágulását, érzelmi alkalmazkodóképességet és a bilingvis egyének gazdag személyiségét. Ezek az attribútumok a kétnyelvű korpuszomban a nyitottságban, az együttműködő magatartásban, a kreativitásban és az érzelmi alkalmazkodóképességben egyaránt megnyilvánulnak. Az érzelmi alkalmazkodást azokban a hozzászólásokban tapasztaltam, ahol az ugratások ellenére a beszélők belátták, hogy „fájdalmat okoztak”, és egyetértésükről adtak tanúbizonyságot. Nyíltságuk a több indulatszó használatában, továbbá a bókok és dicséret mellett az érdekérvényesítésben és véleménykülönbségükben is megnyilvánult.
- A kultúrantropológusok és a görög gendernyelvészek által körvonalazott, görögökre jellemző csípős verbalitást, szenvedélyes vitát, túlfűtött érvelést, verbális párbajt, iróniát, analógiát, viccmesélést, kontrasztív érvelést, magyarázatot megelőző ellenkezést, metaforizálást, ironikus eldöntendő kérdést és a jártasságot egyaránt tapasztaltam kétnyelvű adatközlőimen is, függetlenül attól, hogy egy kivétellel ugyan, de mindegyikük vegyes házasságban született. Nemcsak a verbális jellemzőjükön, hanem a reakciójukon és a viselkedésmintájukon is tükröződött a görög kultúra.
- A kultúra és a nyelv egymásra hatással vannak, és a kultúra meghatározó a nyelvi fejlődésben, a nyelvi kompetencia minőségében, a mentális lexikon összetételében, a nyelvvél

kapcsolatos identitás kialakulásában és megtartásában (Navracsics, 2011). A nyelv és a kultúra egymásra hatását kétnyelvű korpuszom is bizonyította, nevezetesen a verbális párbajokban, a görög kultúrában, vallásban és ünneptartásokban való jártasságban, továbbá a nők általi fokozottabb verbalításban.

- Christina Kakava görög nyelvész-kutató véleménye szerint az ellenkezés egy olyan társadalmi gyakorlat, mely átható, kedvelt, elvárt és megengedett a görög kultúrában. Kakava úgy véli, hogy a görög kultúra mintegy prediszponálja a görögöket arra, hogy explicit módon fejezzék ki ellenkezésüket (Kakava, 2002). A nyílt ellenkezés a görög–magyar diskurzusban is sok esetben előfordult, ami természetes volt ugyan, de mégsem hagyott maga után megoldatlan, vagy sértett érzelmeket, mivel a konfliktust követő elterelő technikákkal, a mentegetőzésekkel, és az inzultus beismerésével pontot tudtak tenni a vita végére.
- A gender nem állandó, hanem performatív beszédaktusok mentén létrejövő nyelvi viselkedési mintázat, a konstruktivizmus terminológiájával kifejezve, konstrukció, amelynek létrehozásában és kifejeződésében a beszélők szociális és kulturális háttere, az életkoruk, a foglalkozásuk és a munkahelyi közegben betöltött pozíciójuk egyaránt befolyásoló tényezőként vesz részt (Huszár, 2009). Mivel, a hasonló érdeklődési kör és a baráti viszony homogén társaságot eredményezett mindkét korpuszomban, ezért familiáris, kötetlen diskurzust tudtam rögzíteni, csökkentve ezáltal a gender performatív jellegét.
- Amikor a két nem viselkedését vagy kommunikációját összehasonlítjuk, figyelembe kell venni azt az érárt, történelmi korszakot, melyben a diskurzust vizsgáljuk, illetve a kulturális gyökereket. Fontosnak tartom kiemelni Amy Sheldon véleményét, aki szerint a dichotómia kultúra és környezetfüggő (Juhász-Kegyesné, 2011). Ezért is nagyon fontos, hogy a genderkutató tájékozódjon az általa kutatott egyének, vagy közösségek kultúranropológiai szokásaikról, és nyelvi jellemzőiről.
- Ann Weatherall nézetét a beszéd akkomodációról – azaz az interakciók során történő alkalmazkodásunkat a beszédpartnerünkhöz – külön kiemelném, hiszen korántsem mindegy, hogy beszédpartnerünk magasabb státuszú, idősebb vagy tekintélyt parancsoló. Választásom ezért is esett olyan baráti társaságra, akik már ismerték egymást, közös élményekkel rendelkeztek, így fesztelenül kommunikálhattak egymással.
- A genderidentitás attribútumai folyamatosan konstruálódnak, alakulnak át és szerveződnek újra, mivel a társadalmi beszédgyakorlat, a csoportokra jellemző beszédmódok, a kulturális gyökerek és nem utolsósorban a nemekről alkotott sztereotípiák is mind-mind visszahatnak az egyén kommunikációs gyakorlatára (Juhász-Kegyesné, 2011).

- Az egynyelvű korpuszom eredményei a következő nyelvi szinteken támasztották alá az általam feldolgozott szakirodalmat: a kiejtésbeli pontatlanság (gyorsbeszéd-folyamat), indulatszó, káromkodás, szintaktikai hiba (nem sztenderd nyelvhasználat), „ugye” partikula, hümmögés, bók, együttbeszélés, pletyka, közbevágás, témaváltás, továbbá a konfliktuskezelés terén, azaz 12 nyelvi területen.

A kétnyelvű korpuszomban tíz nyelvi területen igazolódott a szakirodalom, nevezetesen a feminin jelző, indulatszó, szintaktikai hiba, „ugye” partikula, hümmögés, bók, együttbeszélés, közbevágás, káromkodás és a pletyka szintjén.

- Az alábbi nyelvi szintek nem igazolták az általam feldolgozott szakirodalmat az egynyelvű korpuszban: nevezetesen a feminin kifejezések, utasítások és a diskurzusjelölők kapcsán, azaz 3 esetben, mivel a férfiak több feminin jelzővel és diskurzusjelölővel éltek a szakirodalomnak ellentmondóan, illetve a nők több direktívát alkalmaztak.

A kétnyelvű korpusz kapcsán elmondható, hogy 5 esetben nem igazolódott be a szakirodalom, nevezetesen a gyorsbeszéd-folyamatoknál (kiejtésbeli pontatlanság), utasításoknál, diskurzusjelölőknél, a konfliktuskezelést és a témaváltást illetően, amiért a nők több utasítással, kiejtésbeli pontatlansággal, és ugyanannyi témaváltással éltek, továbbá amiért a férfiak több diskurzusjelölőt használtak. Ugyanakkor a kétnyelvű férfiak konfliktuskezelése rugalmasabb volt és kevésbé asszertív, továbbá a kétnyelvű nőké az elvártnál harciasabbnak bizonyult.

- A hipotézisben megfogalmazott csekélyebb nyelvi eltérés a kétnyelvűek esetében a nemek tekintetében az alábbi nyelvi szinteken igazolódtak be: a gyorsbeszéd-folyamatok, pozitív töltetű jelzők, indulatszavak, szintaktikai hibák, bókok, közbevágások, együttbeszélések, témaváltások és a konfliktuskezelések kimenetele kapcsán.

- A következő nyelvi szintek nem támasztották alá a hipotézisben megfogalmazottakat: negatív töltetű jelzők, káromkodást kifejező lexémák, „ugye” partikula, hümmögés, pletyka információ, utasítás és a vizsgált diskurzusjelölők esetében. Ezeken a szinteken a kétnyelvűek nagyobb eltéréseket produkáltak a nemek tekintetében, mint egynyelvű társaik.

- A témaváltásnál (99:99), az asszimilációs hangkihagyásnál (9:9), az indulatszavaknál (20:26), és a szintaktikai hibáknál (256:237) volt észlelhető a kétnyelvű diskurzus során a legkevesebb nemek közötti nyelvi eltérés.

Az értekezést olyan kutatók hasznosíthatják elsősorban, akik a gendernyelvészet, illetve a kétnyelvűség területén kutatnak. A gendernyelvészeknek hasznos lehet abból a szempontból, hogy a kétnyelvűekre jellemző nyelvi eltérésekbe is kaphatnak betekintést a nemek tükrében,

a kétnyelvűség kutatók pedig gendernyelvészeti aspektusból is megismerhetik a bilingvis egyéneket. A kutatóknak abban is segítséget nyújthat a disszertáció, hogy a bevezetőben felsorakoztatott diakrón gendernyelvészeti és kétnyelvűségi kutatások, utalások és típusok elmélyítik mindkét diszciplína jellegzetességeit, és globálisan adnak rálátást mindkét tudományterületre. Azok számára is tart érdekességeket az értekezés, akiket érdekel, hogy más szubkultúrákban hogyan nyilvánulnak meg a férfiak és a nők.

5. AZ ÖSSZEFOGLALÁSGOZ FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Blumenfeld, Henrike K. – Kaushanskaya, Margarita 2007. Language Experience and Proficiency Questionnaire (LEAP-Q) [doc], *Journal of Speech Language and Hearing Research* 50 (4). American Speech Language Hearing Association. 940-967
- Dobos Csilla 2006. A társadalmi nemek és a nyelvhasználat kapcsolatának vizsgálata a pragmatika és a diskurzuselemzés elméleti keretében. *Sokszínű nyelvészet II*. Passzer, Miskolc. 165-178.
- Grosjean, Francois 1982. *Life with two languages. An introduction to bilingualism*. Harward College, United States of America
- Huszár Ágnes 2009. *Bevezetés a gendernyelvészetbe: miben különbözik és miben egyezik a férfiak és a nők nyelvhasználatát és kommunikációját?* Tinta Kiadó, Budapest
- Juhász Valéria – Kegyesné Szekeres Erika 2011. Társadalmi nem és nyelvhasználat. Válogatott szemelvények az angol és a német szakirodalomból. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged.
- Kakava, Christina 2002. Opposition in modern Greek discourse. *Journal of Pragmatics*. Elsevier, USA. 34. 1537-68.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Navracsics Judit 2007. *A kétnyelvű mentális lexikon*. Balassi Kiadó, Budapest.
- Navracsics Judit 2011. *Szóaktiváció két nyelven*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Az értekezés témakörében megjelent publikációk

Tanulmány magyar nyelven hazai (lektorált) konferenciakötetben

- A nemek közötti lingvisztikai eltérések. *Spring wind konferenciakötet*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Pécs. 2011.
- Egynyelvűek kommunikációja a nemek tükrében *Spring wind konferenciakötet*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest. 2012.

Tanulmány idegen nyelven nemzetközi (lektorált) konferenciakötetben

- Hungarian-Greek communicative strategies in respect of gender. *Mental procedures in language processing. studies in psycholinguistics*. Tinta Kiadó, Budapest. 2012.

Recenzió (lektorált) nyelvészeti folyóiratban

- Bodnár – Simigné - Kegyesné Sokszinű nyelvészet. Genger-kutatás a nyelvészetben és az irodalomban. *Alkalmazott Nyelvtudomány* X. 1-2. MTA Nyelvtudományi Bizottság Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottsága, Veszprém. 2010. 176-180.
- Juhász - Kegyesné Társadalmi nem és nyelvhasználat. Válogatott szemelvények az angol és a német szakirodalomból. Interdiszciplináris tanulmányok. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* VII. 2. Miskolc. 2013. 107-117.

Az értekezés témakörében tartott előadások

Tudományos előadás magyar nyelven

- A Rendészeti Ágazat Doktoranduszainak I. Országos konferenciája. Az előadás címe: „*Bevezetés a nemek közötti szociolingvisztikai eltérésekbe*” Helyszín: Rendőrtiszti Főiskola (2009 nov.)
- Spring wind conference, a Doktoranduszok Országos Szövetsége által megrendezett konferencia. Az előadás címe: „*Empirikus kutatás a gender-nyelvészet területén*” Helyszín: Pécsi Tudományegyetem (2010 márc.)
- V. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz konferencia. Az előadás címe: „*Egynyelvűek kommunikációja a nemek tükrében.*” Helyszín: Magyar Tudományos Akadémia Nyelvi Intézete (2011. feb.)
- Spring wind conference, a Doktoranduszok Országos Szövetsége által megrendezett konferencia. Az előadás címe: „*A nemek közötti lingvisztikai eltérések*” Helyszín: Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar. (2011. ápr.)
- Spring wind conference, a Doktoranduszok Országos Szövetsége által megrendezett konferencia. Az előadás címe: „*Kommunikációs diszkrepanciák és azok gyökerei a nemek tükrében*” Helyszín: Széchenyi István Egyetem, Győr (2012, máj.)
- Rendészeti Ágazat Doktoranduszainak V. Országos konferenciája. Az előadás címe: „*A bilingvizmus koncepciója és diakrón vizsgálata.*” Helyszín: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar. (2013. nov.)

Tudományos előadás nemzetközi konferencián idegen nyelven

- 13 th. Summer School of Psycholinguistics. Az előadás címe: „*Greek bilinguals talk*” Helyszín: Balatonalmádi, Hotel Nereus. (2011. máj.)